

ASPECTE PRIVIND APLICAREA REFORMEI AGRARE DIN 1921 ÎN SĂLAJ

După primul război mondial, viața și-a urmat cursul și în Sălaj în condiții istorice mult schimbate. Unirea Transilvaniei cu România a realizat nu numai aspirațiile naționale ale locuitorilor de aici, dar a deschis pentru aceștia și posibilitatea de a-și vedea împlinite străvechile deziderate privind o mai justă împărțire a pământurilor arabile, a pășunilor, cât și posibilitatea de folosire a pădurilor. Reforma agrară s-a impus ca o necesitate arzătoare cu scopul de a schimba vechea repartitie funciară inechitabilă, care se dovedea a fi sursa principală a nemulțumirilor și mișcărilor sociale.

Studiul de față are menirea ca pe baza unui bogat material depistat la Arhivele Statului din Cluj-Napoca¹, în fondul familiei Bran, să contureze câteva aspecte legate de modul de aplicare a reformei agrare în unele comune din Sălaj, folosindu-se exclusiv documentația păstrată în acest fond, care inventariază memorii, apeluri, circulare, discursuri, interpelări parlamentare, procese verbale, diverse însemnări și nu în ultimul rând corespondența de mare ajutor, deoarece se manifestă drept purtătoarea unui volum de idei ce exprimă nevoi curente imediate, cât și aspectul evolutiv prin care se depășește concretul comunicării de respirație spirituală minună.

În materialul cercetat, preponderența o au memoriile și apelurile adresate diferitelor foruri centrale sau locale, cum ar fi: Ministerul agriculturii și domeniilor, Casa centrală a împroprietăririi, Direcția generală a reformei agrare din Cluj, Casa centrală a cooperăției și împroprietăririi sătenilor, Comitetul agrar, Comisiunea județeană de expropriere și împroprietărire și Comisiile de ocol pentru expropriere și împroprietărire.

Ideile enunțate, numeroase și variate ca formă de exprimare au însă un punct comun de convergență: necesitatea de a se trece cât mai grabnic la o nouă reorganizare a repartitiei funciare. Toată această conjunctură deslușește și explică de ce frontul celor care doreau și luptau pentru reinnoirea regimului agrar a fost așa de puternic și a reușit în cele din urmă, în ciuda manevrelor, a tergiversărilor la care au recurs cei interesați, să impună noua formulă a repartitiei proprietății agricole. După cum reiese însă din însemnări, odată acceptată ideea reformei agrare, n-a însemnat că ea s-a rezolvat ușor. Confruntările au fost lungi și vehemente și s-au petrecut pe un fundal în care lupta maselor populare se desfășoară.

¹ Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond *Emil Bran*, nr. 9, f. 34.

șura amenințător, direcționând rezultatul bătăliei către o rezolvare menită să îmbunătățească vechea structură a regimului agrar.

Trebuie menționat din capul locului, că la această bătălie au participat și-n această parte a țării, oameni de bună credință, intelectuali ai vremii, militanți de seamă, care reprezentau tendințele cele mai progresiste ale vremii în care trăiau și ca prezența lor se face simțită mereu în măsurile care au dus la schimbarea vechiului regim agrar și încercarea de constituire a unui regim care să țină seama și de emanciparea materială și politică a țărănimii române. Un exemplu concludent în acest sens îl reprezintă activitatea creatorului fondului cercetat, Emil Bran, fost luptător memorandist, membru în delegația română protestatară la tronul habsburgic în 1892 și ajuns apoi purtător de cuvânt al țărănimii sălăjene în clocotitoarele evenimente ale exproprierii și împroprietăririi. În însemnările sale, E. Bran, face și unele considerațiuni de ordin general asupra modului de aplicare a reformei agrare. Se arată că spiritele erau agitate îndeosebi datorită prelungirii acțiunii de împroprietărire. Cu atât mai mult se explică acest lucru în Transilvania, unde autoritățile erau confruntate cu o multitudine de probleme și aspecte de ordin administrativ.

Minuțiozitatea lucrării, măsurarea loturilor expropriabile, parcelarea loturilor cuvenite celor îndreptățiți, respectarea fazelor de lucru impuse de legislația extrem de complicată, împotrivirea marilor proprietari, au conferit mersului lucrărilor de reformă agrară un ritm lent, anevoios, care s-a prelungit ani de zile. Din această cauză, țăranii dornici să se vadă cât mai repede în posesia pământurilor pe care le-au lucrat, făceau dese apeluri la diferite organe, societăți, asociații, publicații, cerind explicații asupra legii reformei, asupra felului în care se va face reforma, încredinșându-se odată abuzurilor².

Se menționează că realizarea reformei agrare în județ a implicat forțe sociale diverse și a înregistrat ca și în restul Transilvaniei, pe de o parte opoziția puternică a moșierimii locale, iar pe de alta, lupta țărănimii în vederea aplicării cât mai riguroase a dispozițiilor legislației agrare. Sînt înregistrate în această perioadă încercări de eludare sau de tergiversare a dispozițiilor reformei agrare din partea marilor proprietari, paralel cu dirigența și tenacitatea țărănimii, care în ciuda impedimentelor social-politice, sau juridice, își rezolvă parțial necesitățile gospodărești³.

Numeroase acte din problematica reformei agrare se referă la arendările forțate în diferite localități din județ, formulă legală găsită de autorități în condițiile manifestării extrem de puternice a luptei țăranilor pentru pămînt, îndată ce aparatul de represiune austro-ungar a fost zdrobit iar țăranii au trecut la ocuparea moșilor. Se ajunge prin arendările forțate la o delimitare parțială a pămînturilor expropriabile și o trecere a lor tot mai în parte în folosința țăranilor cu drept la împroprietărire. Există numeroase procese verbale luate cu ocazia diferitelor ședințe ale Comisiei județene pentru reformă agrară în cazul așa ziselor „ex-arendări forțate“, majoritatea datînd din intervalul martie—iulie 1920.

Astfel au fost obligați să precedeze moșierii Béli Kálmán și Teleki Arthur, cu proprietăți întinse în Soimuș, care arendează 116 jugăre arător la prețul de 60 cor. jugărul, pentru locuitorii din comuna amintită și 110 jugăre pășune la prețul de 50 cor., locuitorilor din Domnina; de asemenea moșierul Gopár Ladislau arendează pentru locuitorii din Panic 160 jugăre pășune la prețul de 4000 cor., iar pentru comuna Badon 130 jugăre pășune și finaț la prețul de 100 cor. jugărul⁴; contele Károlyi Ladislau arendează comunei Sălsig 177 jugăre pășune și arător, cu 70 cor. pentru pășune și 80 pentru arător, iar comunei Girdani, 170 jugăre pășune la prețul de 70 cor.;⁵ baronul Blomberg Ludovic, arendează 300 jugăre „pășune de pădure“ sătenilor din Girdani, la prețul de 15 cor. jugărul și tot lor,

² *Idem*, f. 35.

³ *Ibidem*.

⁴ *Idem*, f. 11.

⁵ *Idem*, f. 13.

⁶ *Idem*, f. 14.

160 jug. teren arabil⁷; proprietarul Donyogin Alexandru arendează localității Mihăieni un teren de 100 jugăre pășune⁸; Societatea „Beretvovölgyi fa és mész termelő”, proprietatea băncii „Hungaria”, este obligată a-și arenda forțat o suprafață de 459 jugăre cu 2500 cor. comunei Halmásd și 267 jug. pentru pășune comună. locuitorilor din Valea Tırnei⁹. Terenuri întinse s-au arendat și în alte localități ale județului, ca de pildă la Unguraș, 750 jug.¹⁰, apoi suprafețe asemănătoare la Chendrea, Bălan, Chechiș, Gilgău, Bucium, Unguraș, Agrij, Tresnea¹¹, Păușa, Tusa, Stîrci¹².

Legarea arendărilor forțate de posibilitățile de muncă ale proprietarului sau ale vechilor arendași, a deschis pe de o parte o porțiță de scăpare pentru cei care doreau să-și mențină pământul, iar pe de altă parte a dat mult de lucru țăranilor la pertractări, obligați a dovedi netemeinicia argumentelor aduse de proprietari sau arendași, că vor lucra singuri pământul. Acest regim al arendărilor forțate, util și practic în primă instanță, prelungit, devenea nemulțumitor pentru săteni, iar menținerea lui a generat o serie de neajunsuri menționate de altfel și în însemnări. În primul rînd, nefiind sigur că pământul arendat le va reveni, incertitudinea provocată de situația de provizorat, ducea în primul rînd la o slabă productivitate agricolă, deoarece țăranii nu se simțeau stimulați în aceste condiții să depună întregul efort de care ar fi fost în stare, chiar și numai în limitele mijloacelor de care dispuneau. Apoi, distribuirea pămînturilor făcîndu-se rapid ca să molcomească spiritele agitate nu a fost întotdeauna echitabilă. Nemulțumirile vor fi cauzate și de exceptarea pădurilor de arendări, de prețurile diferite fixate pentru unitatea de pămînt arendat, cît și de clauza potrivit căreia „suma se va plăti anticipativ la mîinile proprietarului cu ocazia intrării în folosință”¹³.

Avînd ca bază de lucru documentația menționată, vom aborda în cele ce urmează, problematica aplicării reformei agrare în unele localități ale Sălajului, evidențiind cîteva din neajunsurile generate de modul de aplicare a legii, cît și de tergiversarea validării ei în mod nejustificat o lungă perioadă de timp.

Moșierii sau instituțiile proprietare, aflăm din însemnările vicarului Emil Bran, au făcut apel la o serie de excepții inserate în textele legilor agrare care au permis unui număr ridicat de moșieri să obțină prin hotărîrile definitive ale instanțelor de expropriere, dreptul de a păstra suprafețe mai mari decît cele admise prin articolele care stabileau principiile și normele generale de expropriere. Fiecare excepție deschidea calea îngustării cadrului exproprierii cu atît mai mult cu cît majoritatea dintre ele erau vag formulate, oferind instanțelor posibilități de a le interpreta în mod elastic.

Sînt aduse spre exemplificare chiar într-un memoriu adresat ministerului agriculturii, dosarele de expropriere ale conților Teleki și Beldi din Jibou, a baronului Wesselényi din Gîrcei, ale proprietarilor Hirsch și Wesselényi Róza din Mînaș, ale grofilor Bánfi și Bornemisza din Asuajul de Jos, a baronului Josika din Tihău, a grofului Bethlen din Uileacul Hododului, a absenteistului Bay din Arduzel, a grofului Degenfeld din Țicău, a proprietarului Teleki din Aluniș, a moșierului Vécsey din Livada, a proprietarei Bánfi Róza din Drighiu și mulți alții, spre a demonstra forurilor în drept, în speță ministrului „cît de tare se înșală crezînd că îndreptății folosească tot acel teren pe care l-au avut în arendă forțată, iar expropriere se face în spiritul legii, servind intereselor tuturor, precum a afirmat în ședința Senatului din 19 mai”¹⁴ (n.n. 1923).

Încercările moșierilor la una sau alta din excepții în așa fel ca să își creeze o garanție că vor putea eluda legea și păstra astfel întinderi cît mai mari de teren,

Idem, f. 15.

⁶ *Idem*, f. 20.

⁹ *Idem*, f. 18.

¹⁰ *Idem*, f. 12.

¹¹ *Idem*, f. 8.

¹² *Idem*, f. 9.

¹³ *Idem*, f. 12.

¹⁴ *Idem*, f. 36.

au întâmpinat rezistența înverșunată a țărănimii, interesată în mod direct la o expropriere cât mai largă, deși nu a reușit de prea multe ori să își impună punctul de vedere. Nu de puține ori apelurile sătenilor la Comisia Județeană din Zalău au fost respinse sau mai mult, au pierdut și din terenul expropiat anterior, cum a fost cazul moșiei Blomberg din Gîrdani. Prin hotărîrea din 25 aprilie 1923, comisia amintită îl privează pe săteni de 67 iugăre arător și 27 iugăre pășune, cu toate că delegația sătenilor a atacat hotărîrea printr-o plîngere adresată Comitetului agrar din Cluj, în care se arată printre altele că „noi locuitorii comunei fiind săraci, fără pămînt, înconjurați de pămîntul baroanei Blomberg, care în trecut anual ne-a dat 300 jug. pămînt arător în jumătate, pe care îl aram, semănăm și după fiecare jugăr mai eram obligați la zile de lucru, pui de găină și ouă; de acum nădăjduiam că în viitor pămîntul pe care îl lucrăm va fi al nostru. Durerile însă, ultima hotărîre a comisiei județene, ne lasă fără pămînt, fără pășune. Acest proprietar fiindcă singur nu-și poate lucra pămîntul și azi ni-l dă în jumătate, pe care-l aram noi, îl însămințăm și plătim încă și pui de găină și 10 ouă la jugăr. Ajunși în o stare atît de dureroasă, ne rugăm să se ia în considerare că în comună sînt 197 de îndreptățiți de a lua pămînt care nu au nimic...”¹⁵.

Spre deosebire de marea majoritate a moșierilor, care puteau uza de excepțiile legilor agrare pentru a obține dreptul asupra unei cote mai mari de teren cultivabil, unor anumite categorii de proprietari, între care amintim absenteiștii, li se fixau norme precise privitoare la limitele de care puteau beneficia, respectiv sub 50 jugăre. S-ar părea, la prima vedere, că acestor proprietari li s-a aplicat o expropriere în spiritul legii și că ea a fost lipsită de mijloacele de eludare de care au beneficiat ceilalți proprietari. Spre a dovedi încălcarea legii, este adus în discuție cazul absenteistului Dull Albert cu moșii în comuna Deleni, a cărei locuitori într-un memoriu adresat Comitetului agrar din Cluj, menționează o suprafață de 480 iugăre neexpropiată, pămînt socotit în mare parte drept „necultivabil”, din care petiționarii solicită cel puțin 80 iugăre pămînt pe care de altfel l-au avut și în arendă forțată „cele 70 de familii, toate române și muncitoare, pe moșii străine, fără izlazuri și fără pășune”¹⁶. Se constată astfel contradicția flagrantă între articolul VI, litera C, care stabilea exproprierea pămîntului rural al absenteiștilor și articolul XVI, aliniatul 2 al legii agrare pentru Transilvania, care prevedea calculul exproprierii numai asupra pămîntului cultivabil, adică asupra întinderii rămase din fiecare moșie, după ce s-au scăzut viile, grădinile îngrădite, pometurile și hemeiștele plantate înainte de 1 decembrie 1918, pădurile, riurile, lacurile, bălțile, suprafețele ocupate de curți și clădiri. Observăm mai ales, din plîngerile adresate de țărani forurilor în drept, că deseori organele de expropriere au uzat de acest din urmă articol, din care cauză, anumiți proprietari absenteiști le-au fost lăsate în proprietate suprafețe mari, considerate necultivabile. Edificator este cazul Brandt Elza, căreia Comisia Județeană pentru expropriere și împroprietărire, prin hotărîrea 685/1922, din 3 oct. 1922, îi lasă în continuare un teritoriu arător, în localitatea Var, mult peste limitele permise de lege, cu toate că „acest teritoriu este singurul potrivit pentru împroprietărirea îndreptățiților și unde nu este prospect de alt loc expropriabil”¹⁷. În situații aproape identice s-au aflat absenteiștii Bay din Arduzel, Bănyf din Asuajul de Jos sau Lengyel Zoltán din Pezeiu, ultimului, de pildă, rămînîndu-i neexpropiată mare parte din moșie, în timp ce instituțiile care aveau drept la pămînt, conform legii, nu au fost satisfăcute¹⁸. Altă cale, des folosită de moșieri, pentru a se sustrage exproprierii a fost aceea a vinderii sau donării unor întinderi de moșii. Încercările proprietarilor de a încălca legile agrare pe această cale sînt dovedite de numeroasele înstrăinări de trupuri de moșii, chiar și în timpul cînd se găseau în judecata instanțelor agrare, deși erau lovite de nulitate legală. Este semnalat cazul moșierului Károlyi Ladislau, absen-

¹⁵ *Idem*, f. 37.

¹⁶ *Idem*, f. 58.

¹⁷ *Idem*, f. 65.

¹⁸ *Idem*, f. 135.

teist, care vinde în baza contractului depus la judecătoria de ocol Cehu Silvaniei, sub numărul 1764/11 aug. 1924, numitului Ressey Andrei, din Ulmeni, „teren și imobile în valoare de 350 000 lei, în raza localităților Șilimeghiu, Arduzel și Che-lița”¹⁹. De asemenea, Waldman Ludovic, proprietar în Peceiu, cu ocazia exproprierilor efectuate în comună, a declarat Comisiei de expropriere „în mod fățarnic, cum că el de bună voie va da bisericii, școlii și celor îndreptățiți pământul prevăzut de lege, specificând și părțile de moșie pe care le va ceda, numindu-le intenționat pe cele mai bune tocmai spre a le sustrage unei exproprieri imediate, pentru ca apoi, la scurt timp să le vândă tocmai pe acestea spre indignarea întregii obști, căreia îi revin părți de moșii risipite, îndepărtate și slab productive”²⁰.

Sătenii din Horoatul Cehului într-o adresă trimisă Comitetului agrar sesizează încălcarea legii agrare la articolul IV, aliniatul 2, privind vânzările de pământuri, cerînd anularea contractului de vânzare-cumpărare a unei părți din moșia baronului Bornemisza Elemér, considerat ca ilegal, iar teritoriul în cauză să fie cedat comunei pentru crearea intravilanului corespunzător necesităților comunei, deoarece terenurile expropriate anterior de Comisia de ocol, menite formării intravilanului noi, „cad afară din comună la o parte din sat, greu accesibilă, formînd particule izolate în diferite părți și nu un tot compact cum ar trebui”²¹. Aceiași procedură ilegală este demascată în recursul comunei Săliște, către Ministerul agriculturii, în care sînt menționate 243 iugăre pădure vindute de proprietarul Bánffy Nicolae, băncii „Codreana”, care la scurt timp după o exploatare intensă o înstrăinează pe seama firmei „Wolffner et Co.”²². Suprafețe întinse de păduri vindute de foștii proprietari contrar legii agrare, menționează documentele la Băsești și Archid.

Atunci cînd un proprietar nu reușea să uzeze de unul din subterfugiile legii, pentru a determina instanțele să îi acorde cîștig de cauză spre a păstra o cotă cit mai întinsă de teren, el încerca să combine alte articole sau excepții ale legii în același scop. Proprietara Wesselényi Rozalia păstrează o moșie de 103 iugăre la Minău, încadrînd-o în categoria de „intravilan și grădină de zarzavat”, deși apelurile sătenilor demonstrau comisiei de ocol și celei județene că în fond este vorba de un teren arător cultivabil supus exproprierii²³. Același proprietar pentru a se sustrage unei exproprieri mai largi, atît la arător cit și la pășune, impusă de dispozițiile referitoare la moșiile arendate vreme îndelungată, a căutat, și a găsit susținători zeloși în fostul arendaș, în autoritățile comunale și județene și în instanțele de judecată.

Limitarea cadrului exproprierii cu largul concurs al organelor chemate să aplice reforma pe teren, a dus în mod firesc la reducerea suprafețelor destinate improprietăririi. Stabilind categoriile celor care aveau dreptul la improprietărire, legile agrare au constituit după aprecierea lui E. Bran un mecanism atît de complicat încît numai o parte a celor cu drept de a primi pămînt, au putut străbate drumul lung și costisitor pînă la improprietărire definitivă. Tabelele în care erau cuprinși cei cu drept de improprietărire conform articolelor 91—92, capitolul X, din legea agrară, se stabileau la primărie. Aceasta dădea din capul locului puteri și drepturi nelimitate în fapt organelor locale ale aparatului de stat. Tocmai de aceea cînd vorbim de șirul nedreptăților care au acompaniat mersul lucrărilor de reformă agrară, pe lîngă tergiversările autorităților, mașinațiunilor marilor proprietari interesul material al unora din cei ce conduceau operațiunile de redistribuire, rebuie să înscrîm și existența unor țărani mai înstăriți care fleși nu aveau drept la improprietărire, au pus mîna pe o bună parte de pămînt, contrar legii.

¹⁹ *Idem*, f. 111; menționăm că anterior contractul de vânzare-cumpărare a fost avizat favorabil și de instanța de judecată din Cluj la data de 2 octombrie 1923.

²⁰ *Idem*, f. 135.

²¹ *Idem*, f. 49.

²² *Idem*, f. 41.

²³ *Idem*, f. 91.

Pretextele care au justificat comisiilor neînserarea unor îndreptățiți pe listele de împroprietărire sînt numeroase. În majoritatea localităților incluse în documentație, aceste acte sînt motivate prin lipsa țăranilor din sate la data întocmirii tabelelor, sau prin insuficiența suprafețelor de pămînt necesare unei împroprietăririi complete.

Întinderea lotului tip stabilit pentru Transilvania la 7 iugăre pentru o gospodărie țărănească împroprietărită, a generat de asemenea numeroase proteste din partea țăranimii, dovedite printr-o multitudine de apeluri, plîngeri sau reclamații. Astfel, în localitatea Horoatul Cehului, lotul tip inițial fixat la 7 iugăre „conform împrejurărilor, a pretențiunilor și a terenurilor expropriate în baza legii”, care a fost redus de Comisia de ocol și Comisia județeană la un lot doar de trei iugăre, fără nici o explicație, motiv pentru care la 26 ianuarie 1923, sătenii înaintează un memoriu Comitetului agrar din Cluj, „spre îndreptarea nedreptăților înfăptuite de instanțele agrare ce li sînt în subordine”²⁴.

La Tohat și Ulmeni, cu toate că cererile de împroprietărire sînt mijlocii, totuși lotul tip pentru pămîntul arător fixat la 4 iugăre a fost redus la un iugăr, cu scopul declarat de a li se mări întinderea pășunilor, motiv de nemulțumire al sătenilor, îndeosebi a celor din Ulmeni, care cer menținerea arenzii forțate pînă la împroprietărire definitivă „mai ales că îndreptățiții nu vor să iasă de pe teritoriul căpătat anii trecuți”²⁵. În cazul cererilor formulate de locuitorii din Var, Comisia județeană pentru expropriere și împroprietărire a județului Sălaj, prin hotărîrea 685/1922, respinge apelul acestora și stabilește lotul tip la 2 iugăre. Efectuată chiar pe baza unui astfel de lot tip redus, împroprietărire a nu a asigurat în localitatea amintită accesul tuturor țăranilor la dreptul asupra pămîntului, putînd beneficia de împroprietărire numai țăranii din primele categorii ale tabelor. După cum se poate constata, nici reducerile ordonate de instanțele agrare, care au micșorat loturile de împroprietărire pentru a satisface cît mai mulți îndreptățiți, n-au determinat decît în parte asigurarea împroprietăririi țăranilor chiar pe loturi mai mici.

Împroprietăriți pe loturi mai mici decît întinderea considerată ca minimum necesar întreținerii unei familii, țăranii din multe comune au primit în același timp și terenuri de calitate inferioară, ca în cazul localității Remeți, intrată în posesia unui teren din lunca Someșului, mlăștinos, supus inundării și practic împrieu pentru cultură²⁶. Mai mult, modificarea dispozitivului de parcelare și schimbarea sătenilor de pe un lot pe altul, au avut drept urmare în multe sate, reduceri consistente în suprafața inițială acordată unor țărani, izvorită din retrocedarea unor pămînturi moșierilor, ca și prin distribuirea unor loturi inițial folosite de unii țărani să devină proprietari ai unor loturi superioare loturilor tip de împroprietărire, iar o alta, în cele mai multe cazuri, să dețină întinderi reduse ca în situația Remeților, cînd 60 iugăre de pămînt trebuiau să satisfacă nevoile de împroprietărire a celor 173 săteni înscrși pe listă. În aceeași localitate, cu largul concurs al organelor chemate să aplice pe teren legea, o parte însemnată din suprafețele expropriate s-au destinat ca rezerve de stat sau de interes obștesc, prin reducerea suprafeței distribuite drept lot de împroprietărire.

Din primii ani de aplicare a reformei agrare, statul a luat inițiativa, de a rezerva pe seama unor instituții centrale sau ale comunelor în baza prevederilor legii agrare, terenuri sub titlu de rezervă de stat sau de interes obștesc. Departele însă de ași atinge scopul, în majoritatea localităților județului, adică de a constitui modele de cultură, rezervele apăreau mai degrabă ca un mijloc de realizare a veniturilor pentru cei ce le administrau.

Factorul principal care a influențat o anumită destinație rezervelor a fost Consiliul agricol județean. Din această cauză o parte din consilierii agricoli au fost angajați în mod direct în exploatarea în interes personal a rezervelor, pierzîndu-se astfel în mod intenționat din vedere, țelul urmărit de legiuitori în această

²⁴ *Idem*, f. 49.

²⁵ *Idem*, f. 57.

²⁶ *Idem*, f. 25.

direcție mascându-se argumentarea destinației lor în alte scopuri, prin interese de moment. Acest fapt a făcut posibilă nu numai schimbarea destinației rezervelor, ci chiar reluarea unor pământuri din folosința țăranilor pentru a li se da asemenea destinație, cu toate că nu era asigurat nici minimul lotului de împroprietărire, cum a fost cazul la Ulmeni și Mînau, cu deosebire la Mînau, unde s-au dat țăranilor un lot tip de 2 iugăre, rămînînd neîmproprietăriți 65 săteni, timp în care în comună se crease o rezervă de 114 iugăre²⁷. Din memoriul adresat de locuitorii din Tohat, ministerului de resort, aflăm despre abuzurile care s-au făcut în aplicarea articolului XIX din legea agrară, potrivit căruia pămîntul expropriat care întrece trebuințele de împroprietărire ale locuitorilor din comună, sau comună învecinată, se putea lăsa pînă la colonizare în folosința foștilor proprietari sau arendași, dacă nu este cerut în arendă de țărani. Aflăm astfel că în urma intervențiilor la Comisia județeană și la Comitetul agrar din Cluj, delegatul trimis și găzduit la moșier, pe durată așa zisei „anchete”, atribuie în mod abuziv „cele 500 iugăre arător în arendă moșierului, dînd în același timp, prin consilieri, ordin jandarmilor să interzică înșămînțarea grîului pe rezerva statului de către țărani”²⁸.

O categorie de moșieri au făcut apel la dispozițiile legilor care le permiteau nu numai să-și păstreze cote maxime de teren cultivabil, dar să și arendeze suprafețe întinse din rezerva statului, pe motiv că își exploatau moșiile în regie proprie „că posedau crescătorii de vite sau anumite instalații industriale pentru prelucrarea produselor agricole și făcuseră investiții importante de capital pe ele”. Moșierul Ujhely Ladislau, proprietarul fabricii de spirt din Asuajul de Sus, primește din rezerva statului, conform deciziei 21022/1923, eliberată de Comisia de ocol, 78 iugăre teren arător, pentru a fi cultivat cu produse necesare fabricii. Prevederea a constituit o supapă eficientă pentru scutirea de expropriere a unor cote maxime de proprietăți moșierești, la care s-a adăugat dobîndirea de alte beneficii, indiferent de înzestrarea tehnică a instalațiilor, deoarece legea nu stabilea detalii în legătură cu aceste clauze. De asemenea, proprietarul sus amintit, deține în Horoatul Cehu-lui, „în tovărășie cu baronul Bornemisza, un inventar agricol, primul cu două părți iar al doilea cu o parte, de 537 oi merinos, 126 porci, 47 vite, 20 boi și 8 cai”, motiv pentru care instanțele de judecată le acordă 201 iugăre de teren arător din rezerva statului „pentru salvarea inventarului mai sus amintit, cu toate că același teren a fost reclamat și de săteni”²⁹.

Create de multe ori prin reducerea loturilor de împroprietărire individuală și nerealizîndu-se prin ele scopurile pentru care fuseseră constituite, desființarea rezervelor a reprezentat o revendicare des întîlnită în apelurile țăranilor. Alteleori, țăranii refuză să se organizeze în obște sătenești pe rezerva statului, caz întîlnit și în Cehu-Silvaniei, pe motiv că ei nu sînt în stare să producă „nimic pe acel teren foarte rău și sec”, iar inventarul agricol insuficient „să lucreze și să tomnească pămîntul”³⁰. Atitudini asemănătoare au adoptat și locuitorii din Tămășești, Bîrsăul de Sus, Băița, Ariniș, Asuajul de Jos, Mînau, Silimeghiu, aducînd drept argumente slabul nivel al tehnicii și inventarului, numărul insuficient de animale de tracțiune, dispersarea loturilor de pămînt, degradarea lor de la an la an, cît și slaba productivitate generată de lipsa cunoștințelor agronomice elementare, persistența metodelor rutiniere de exploatare.

Rezolvarea problemei pășunilor, s-a impus pentru țăranii din aproape toate localitățile cercetate, ca o măsură imperios cerută în vederea întreținerii și dezvoltării necesarului de vite. În ansamblul său, rezolvarea chestiunii pășunilor comunale depindea de modul cum se expropriau terenurile destinate acestui scop și în primul rînd de permisiunea dată transformării pădurilor în pășuni. În condițiile în care în multe cazuri organele silvice refuzau transformarea pădurilor în pășuni și cînd determinate de aceste refuzuri, comisiile de ocol, comisia județeană cît și

²⁷ *Idem*, f. 118.

²⁸ *Idem*, f. 64.

²⁹ *Idem*, f. 52.

³⁰ *Idem*, f. 110.

comitetul agrar nu puteau să se pronunțe în favoarea comunelor, problema pășunilor comunale a devenit, în multe localități, mai complicată decât până la intrarea în vigoare a legilor agrare.

Noua stare creată comunelor de anumite interdicții la dreptul de pășunat, agravată de lipsa hotărârilor Comitetului agrar, care amina în fapt improprietățile lor cu pășuni, sau scutirea de expropriere a unor păduri au constituit cauzele litigiului între locuitorii satelor Horoatul Cehului și Domnii, primii atacând hotărârile Comisiei județene care le atribuie pășune comună de foarte slabă calitate, în locuri îndepărtate care necesită trecerea peste hotarul celor din Domnii, creînd nemulțumiri de ambele părți „și o încurcătură fără sistem și lipsită de orice simț rațional”³¹. Dacă s-ar improprietăți fiecare comună în hotarele ei, se arată în apelul adresat Comitetului agrar, de locuitorii din Horoatul Cehului, „cu cel puțin jumătate din pășunea existentă, atunci ar dispărea anomalia aceasta nemaipomenită și comuna noastră și-ar primi compoziția justă de pășune”. Comitetul agrar însă nu le-a dat satisfacție, neînțelegerile și procesele rămînînd în continuare pe rol la tribunalul județean.

Conflicte privind proprietatea asupra pășunii vor exista și între locuitorii satelor vecine Deleni și Bocșița, cauzate nu atît de măsurile arbitrare privind suprafețele de pășune atribuite, cît de locul de pășunat distribuit care făcea ca „vitele celor din Bocșița să treacă pe sub streșinile caselor celor din Deleni”³².

În general, comisiile de anchetă și instanțele reforme agrare au recunoscut dreptul comunelor la suprafețe întinse de pășune, dar prin hotărârile de improprietăți le-au acordat de cele mai multe ori întinderi mult mai mici. Au fost localități, oa de pildă Săliște, care nu au fost improprietăți nici cu pășuni și nici cu fînă, ceea ce pe mulți săteni îi determină să își vîndă vitele. În hotarul comunei exista pădurea contelui Bánffy Nicolae cu o suprafață de 243 iugăre pentru arători și pășune, numai că acest moșier a vîndut pădurea băncii „Codreana” din Băsești, operație aprobată de Regimul silvic și de Direcția centrală a pădurilor din Cluj, cu condiția ca 40 iugăre să rămînă comunei Săliște. Comuna nu s-a putut folosi ani în șir de suprafața de pășune acordată, întrucît proprietarii au amînat exploatarea în întregime a materialului lemnos, deși prin hotărârile instanțelor se stabilea în mod frecvent termenul de predare. Se constată și în acest caz cum proprietarii au găsit suficiente puncte de sprijin în direcția exproprierii întinderilor de pășune, în clauzele care le dădeau dreptul de a-și rezerva întinse cote de pășune sau pădure, în anumite condiții³³.

Ca și în cazul terenurilor cultivabile, și la improprietățile cu pășuni, s-au distribuit terenuri de slabă calitate, multe islazuri erau improprii pentru pășunat, lipsite de căi de acces și situate la mari distanțe de sate. Comunei Gilgău i s-au atribuit 120 iugăre de pășune „răsfirate peste hotarele comunei în zece locuri îndepărtate unele de altele, încît e absolut cu neputință trecerea de pe un teren pe altul, toate acestea fiind niște petice de pămînt necultivabile, din care unele sînt improprii chiar pentru pășunat”. Nemulțumiți, sătenii cer într-un memoriu revizuirea hotărîrii Comisiei județene pentru reforma agrară, arătînd că instanțele în subordine nu le-au luat în considerație cererile, că verdictul dat nu a fost conform cu interesele lor, ajungînd acolo că și privilegiile și posibilitățile avute le-au pierdut, adică, conchideau ei au ajuns prin lege la nedreptate³⁴. O situație identică este semnalată și din Băița, într-o scrisoare semnată de primarul comunei în numele întregii obști, adresată senatorului Emil Bran, cu rugămintea de a interveni pe lângă ministerul agriculturii spre a reglementa problema pășunilor în această comună, înzestrată doar cu 10 iugăre de pășune, teren slab și pietros, lipsit de apă, fapt care îi determină pe țărani să refuze trimiterea vitelor pe pășune sau să primească terenul în proprietate³⁵.

³¹ *Idem*, f. 49.

³² *Idem*, f. 42.

³³ *Idem*, f. 60.

³⁴ *Idem*, f. 78.

³⁵ *Idem*, f. 75.

La înzestrarea comunelor cu păduri, s-au manifestat de asemenea o serie de neajunsuri, cauzate de întârzierea avizării de către organele silvice a distribuirii de păduri comunelor, de litigiile iscate între proprietari și comune sau între diferite comune pe tema împroprietăririi, de retrocedarea către foștii proprietari de instanțe agrare a pământurilor expropriate, prin hotărâri provizorii, sau în cel mai grav caz, de neînzestrarea comunelor cu păduri.

Înzestrarea distribuită cu păduri pentru comune, a atins rareori suprafața maximă la care ele ar fi avut drept după lege. Pe de altă parte multe păduri oferite comunelor erau formate din terenuri expropriate în continuare de foștii lor proprietari. Comunei Mînaș, de exemplu, comisia județeană din Zalău, în ședința din 14 dec. 1923, i-a acordat spre împroprietărire 396 iugăre pădure, din proprietatea moșierilor Wesselényi Rozalia și Bornemisza Elemér, ultimul absentist. Sătenii însă, într-o plingere adresată agronomului regional, menționează că „materialul lemnos de pe terenul expropriat se taie și se transportă fără de control și fără oprești de către administratorii moșiilor respective, astfel încît devine iluzorie împroprietărirea comunei cu pădure”³⁶. Se cere intervenția forurilor competente pentru a se opri aceste abuzuri, pentru a apăra un drept cucerit legal de această comună.

Situație identică este întâlnită și la Băsești, fiind expusă într-un memoriu adresat Comitetului agrar, în care sătenii acuză practicile moșierilor, foști proprietari ai porțiunilor de păduri expropriate pe seama comunei. Se cer măsuri urgente pentru oprirea exploatării și vânzării materialului lemnos, pentru efectuarea unei administrații raționale și a unei exploatare pe bază de amenajament pentru că „altminteri comuna Băsești rămîne fără pădure pe 50—80 ani”³⁷.

Procesul exploatării intense și de cele mai multe ori ilegal a pădurilor, de către moșierii proprietari sau foști proprietari care ating în primul rînd pădurile primite de către țărani prin împroprietărire, este relevat într-o notă remisă ministrului de resort de către Emil Bran în numele mai multor comune sălăjene, precum Curîtau, Asuajul de Jos, Archid, Stremț, Hodod, Tămășești cerind „oprirea devastării pădurilor comunale prin foștii proprietari care manifestă un dezinteres cras față de conservarea și îngrijirea domeniilor forestiere”³⁸.

În ianuarie 1924, țăranii din Tihău, atacă hotărîrea Comisiei de ocol din Jibou și a Comisiei județene, care recunoscîndu-le dreptul la un lot tip de pădure de 4 iugăre, practic le-au acordat mult mai puțin cu toate că locuitorii, ocupîndu-se și cu olăritul, aveau nevoie de o cantitate mai mare de lemne. Intervenind la forul județean, acesta a trimis o comisie la fața locului pentru a aduce clarificări în cauza pădurilor din Tihău și din celelalte sate aparținătoare plasei Jibou. Membrii comisiei au fost găzduiți la baronul Josika Ioan, proprietarul pădurii revendicate de țărani, făcîndu-i prin aceasta pe localnici să-și vadă dinainte „cauza dreaptă și justă pierdută”. Cu toate asigurările date de președintele comisiei „că se va face ceva în chestiunea aceasta și a declarației făcîndu-se a baronului, care a promis 31 iugăre pădure pentru comună, hotărîrea comisiei județene din 14 dec. 1923 în absența delegaților săteni, lasă pădurea neexpropriată, aducînd doar unele mici modificări fără importanță”³⁹.

La pădurile aparținătoare localității Girdani, printr-o hotărîre a Comisiei de ocol, datată din 25 aprilie 1923, se supun exproprierii peste 1550 iugăre de pădure, urmînd a forma pădure comună, cu avizul și sub direcția serviciului silvic al statului în baza articolului XXXIV din legea agrară. Numai că hotărîrea nu s-a transpus în practică în următorii doi ani, fapt dovedit de o plingere a sătenilor din mai 1925, în care sînt amintite și alte neajunsuri întîmpinate, precum pierderea a 67 iugăre arători și 27 iugăre pășune de deal, acordate inițial îndreptățiților din comună, dar apoi în mod abuziv, retrase și transformate în rezerve de stat⁴⁰.

³⁶ *Idem*, f. 117.

³⁷ *Idem*, f. 119.

³⁸ *Idem*, f. 116.

³⁹ *Idem*, f. 76.

⁴⁰ *Idem*, f. 37.

După cum se poate constata, legea agrară din 1921 a impus un sistem de lucru care favoriza în mod nemijlocit tergiversarea aplicării reformei. Proceduri complicate i s-au adăugat încetineala cu care organele reformei au acționat în complete sau pe teren și numeroasele cereri de revizuire ale părților implicate, menționate în parte și în anexe, care au generat și tot altele procese noi.

Supralicitarea exproprierii moșierilor și a împrumutării țărânimii de către unele partide și grupări politice, în anii de după primul război mondial cu scopul de a-și crea poziții cât mai însemnate în viața politică a țării, a făcut ca în practică să apară o neconcordanță între stipulațiile care prevedeau împrumutarea țăranilor pe loturi de întinderi menite să le asigure independența economică, după cum hotărâseră legiuitorii din 1921 și între numeroasele excepții admise la expropriere, adică eludarea cu bună știință în mare parte a dispozițiilor legilor agrare.

VIOREL TOȘA

ANEXE

1.

Remeți, 19 martie 1921.

Domnule ministru,

În contra hotărârii Comisiei județene pentru reforma agrară a județului Sălaj sub nr. 233/920, din 14 martie 1921, prin care comuna Remeți, plasa Șomcuta Mare, primește 60 iugăre arător, îndreptățiți în articolul 33, reforma agrară la preț de 120 lei, per iugăr, înaintăm mai jos următoarele contestații.

În comuna Remeți, pe baza articolului 33, din Legea reformei agrare sînt luați în Tabel de împrumutarea 173 săteni care au mai puțin de 5 iugăre, mai ales aceia care n-au nici un teren cultivabil, dar Comisia județeană nu ne acordă numai 60 iugăre în arendă forțată și acela în preț de 120 lei iugărul.

În contra acestei hotărâri, am recurs dar Comisia județeană ne-a respins recursul fără nici un motiv, iar recursul trimis la Comitetul agrar din Cluj a rămas fără nici un rezultat. Fiindcă 60 iugăre la 173 săteni îi foarte puțin și 120 lei e foarte multă arendă, pentru că apa Someșului mai în tot anul iese pe acele 60 iugăre și în alte locuri unde pămîntul e echivalent cu acesta, Comisia județeană n-a satorit numai 50—60 lei iugărul.

Pentru aceasta, am fost siliți să trimitem prezenta contestare la Dl. ministru, așteptînd de la Dvoastră că veți revizui hotărîrea anterioară și veți ordona Comisiei județene să se aprobe un teren mai mult și într-un preț mai moderat, fiindcă proprietarul moșiei, contele Ladislau Károlyi, nu locuiește în întregita Românie și nu e cetățean român, credem că această contestare nu va rămîne fără rezultat.

Reînnoim rugarea, cu profundă stimă: delegații comunei

Ioan Donca
Vasile Rojină

2.

/fără dată/

DOMNULE PREȘEDINTE, DOMNILOR SENATORI,

Cel mai dezastruos rău pentru țară este că legile aduse și sancționate, legile propuse și făurite prin membrii On. guvern actual, care toate ținesc și asigură liniștea țării, bunăstarea cetățenilor și ca atare toate sînt de cea mai mare însemnatate, folositoare, se răstălmăcesc și se aplică după bunul plac al fiecărui funcționar reacționar de care, durere, avem prea mulți.

Legea agrară din Transilvania, e sancționată dar nu s-a aplicat încă pînă la distribuirea regulamentului și a instrucțiunilor, care vor lămuri dispozițiunile, mai concise și cu toate acestea, în cele mai multe părți ale Transilvaniei, funcționarii agrari tulbură liniștea sătenilor și le ia speranța că acolo unde este pămînt de ajuns în stăpînirea boierilor, împroprietărirea se va face după măsura necesităților.

Dar nu numai atît. Sînt consilieri agricoli care de dragul profilor bagă în pușcărie pe țăranii români. Sînt care produc ceartă între două comune și nici că le pasă de rezultatul ce poate urma din judecata nedreaptă și rece. Un singur caz din cele multe pe care le știu eu și foarte multe pe care le știu alții, afară de domnul ministru de agricultură.

Locuitorii pașnici români din comunele Tohat și Mireșul Mare, una pe malul stîng al Someșului, aparținînd județului Sălaj, cealaltă pe malul drept din județul Sătmar, se ceartă cu disperare pînă la aplicarea forței brahiale. Cearta iscată în urma nerespectării și neîmplinirii ordinului Comitetului agrar dat sub numărul 2049/921; a șireteniei Consilieratului agricol din Satu Mare, dovedită în primăvara anului curent și a samavolniciei aceluiasi consilier, care prin călcarea hotărîrii unanime de sub nr. C.J.R.A. 129/1921, din 24 iunie 1921, a Comisiei județene, din care și dînsul face parte, recercă sub nr. 950/1921 pe prim pretorul Șomcutei Mari să scoată cu „forță brahială” pe îndreptățiii din comuna Tohat, de pe ruptura Someșului, de sub casele acestora. Disperarea provenită în urma ordinului nesocotit de sub nr. 2738/1921, a prim pretorului din plasa Șomcuta, (Sătmar), din care scoatem următoarele: „Noi conformîndu-ne recercării Consilieratului Satu Mare, la caz de necesitate, vom opri cu forța luarea în primire a pămînturilor din chestie din partea tohătanilor (dat fiind acelora prin comisia județeană în 24 VI 1921, cu nr. 129), dînd ordin în consecință postului de jandarmi Mireșul Mare”.

Încunoștîințînd despre acest caz pe onoratul Senat, cu tot respectul îl rog pe domnul ministru de agricultură să ia măsurile necesare ca dușmânia ivită între vecinii pașnici de ieri, acolo unde pămîntul expropriabil poate cuprinde și un număr important de coloniști, pe malul Someșului, unde aproape în toate comunele românești se fudulește cîte un arendaș grosolan a boierilor repatriați, să facă să înceteze și să înțeleagă odată durerea săracilor și ordinele superiorilor locum și a ceea ce este drept și după dreptate.

Dispozițiunea ce domnul ministru de agricultură va face în chestia aceasta, mă va determina să schimb sau nu acest comunicat în interpelare, pe care să o dezvolt în deplină cunoștință a situației în jurul comunei Tohat.

Emil Bran

/Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond E. Bran, nr. 9, f. 54—55./

3.

Șilimeghiu, 22 XI. 1923.

/Copie după telegramă/

Ministru agriculturii București.

Îndreptățiții scoși cu forța de pe pământ. Inspectorul promis de la Casa centrală de împrumut lipsește. Sintem de batjocură și deposezați, cerem urgente măsuri că stăm cu sămînța în sac, iar domnii ne rid.

Delegații comunei: Dulfu și Covaci

/Arh. Stat. Cluj-Napoca, *fond E. Bran*, nr. 9 f. 63./

4.

Tohat 28 noiembrie 1923.

DOMNULE MINISTRU,

După mai multe plîngerii care le-am înaintat către domnul ministru, în care am arătat nedreptățile ce ni s-au făcut cu reforma agrară de către Comisia județeană și Comitetul agrar din Cluj, am ajuns la rezultatul că ni s-a trimis un delegat din București, care poate cum a trecut Carpații a alunecat pe cărările celorlalți care au fost în drept să ne rezolve chestiile.

Cînd am luat la cunoștință că vine, ne-am bucurat mult crezînd că doar ni se va face acum dreptate, însă cînd a sosit cu domnul consilier agricol (cu trei zile mai tîrziu de la termenul fixat) a mers direct la „boierul” din comuna Șilimeghiu, unde a primit „îndrumările” necesare. Nici cu delegații din comuna Șilimeghiu, nici cu noi din Tohat nu a pertractat, însă noi din întîmplare am auzit că domnul delegat e pe aici și am mers în comuna Mînaș, unde de fapt am și convenit cu dînsul, dar ne-a primit foarte rece și ne-a spus că dacă nu primim cantitatea de pămînt care voiește boierul să ne-o dea pentru obște dearendă, atunci o să-l dea la alții. Noi delegații comunei Tohat am cerut ca pentru obște să se dea și din cele 500 iugăre care și le-a ales boierul, să le țină înarendă din rezerva statului, pămînt clasa I-a. Cînd am zis asta, n-a mai voit să stea de vorbă cu noi ci a dat ordin strict prin consilier jandarmeriei ca să ne interzică însămînțarea cu grîu pe rezerva statului. Ne-am rugat să ne permită însămînțarea, că ne voim să fie rezolta aceluia cui i se va judeca numai să nu rămînem cu sămînța pregătită. Ne-a refuzat rugarea. Acum, am primit toată rezerva statului pentru obște, însă ni se pretindearendă după fiecare iugăr 100 kg. grîu; ce ușurătate ar fi fost pentru noi să fi putut însămînța teritoriul care l-am folosit și în trecut caarendă forțată, așa noi am rămas cu sămînța gata și pămîntul pustiu pentru nedreptățile ce ni s-au făcut din partea autorităților în drept.

În speranța că domnul ministru va lua măsurile necesare pentru îndreptarea nedreptăților ce ni s-au făcut, am rămas cu supunere, delegații comunei Tohat: Vasile Dulfu și Todor Tohătan.

/Arh. Stat. Cluj-Napoca, *fond E. Bran*, nr. 9, f. 64./

5.

Var, 13 decembrie 1923.

ONORAT COMITET AGRAR,

Comisia de expropriere de ocol Jibou, în lucrările sale de expropriere asupra proprietarului absenteist Brandt Elza, măritată Szazi Zsombor, a lăsat pentru proprietar un teritoriu de 53 iugăre loc de arător, înscris în cartea funciară a comunei cu nr. 1, sub nr. top. 1012.1013.1014.1025.1026.1027.10.29/2, 1032.1033.1034.1035.1036.1037.1038. Această stabilire a fost aprobată și de Comisia județeană pentru expropriere și improprietărire a județului Sălaj, cu hotărîrea sa nr. 685/1922 din 3 oct. 1922.

Organele în drept, convingîndu-se că prin această stabilire s-a comis o greșală, că anume s-a lăsat unui absenteist un teritoriu de cultură care este singur potrivit pentru improprietărire îndreptățiților din comuna Var unde nu este prospect de alt expropriabil, au cerut revizuirea și exproprierea în întregime a menționatului teritoriu, ca fiind poprietatea unui absenteist. Stadiul în care se află revizuirea solicitată de Consiliul agricol județean în urma ordinului direcției generale din Cluj ne este necunoscut. Umiliții subscriși Petru Savos și Vasile Prodan ca delegați și Alexiu St. Coste, preotul local, ne înaintăm și noi rugarea ca onoratul comitet agrar să binevoiască a ordona și accelera revizuirea referitoare la exproprierea moșiei absenteistului Brandt Elza din hotarul comunei, precum și exproprierea totală a menționatului absenteist. Comuna noastră locuiește numai de agricultori, cei mai mulți îndreptățiți la improprietărire, numai în urma acestei exproprieri poate ajunge la teritoriul de improprietărire și numai așa se poate bucura de favorurile ce le asigură reforma agrară plugarilor lipsiți de pămînt.

Ne îndeamnă la înaintarea acestei cereri, împrejurarea că evreul F. Abraham, locuitor în Jibou a încheiat cu proprietarul un contract de vânzare cumpărare asupra menționatului teritoriu, care contract este înaintat spre aprobare. Avem cunoștință că evreul cumpărător lucrează cu bani și în repetate rânduri a călătorit la București, că a cîștigat de partea lui pe un anumit avocat cu influență din București și avem teamă ca să nu se lvească vreun om slab de înger, care pentru argint să sacrifice un interes obștesc al comunei noastre.

Nu dubităm în intențiile bune ale onoratului comitet agrar în ceea ce privește aplicarea legii de reformă agrară și în așteptarea reviziei semnăm, cu profund respect, delegații comunei /îndescifrabil/.

/Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond E. Bran, nr. 9, f. 65./

6.

Cehu Silvaniei, 10 ianuarie 1924.

DOMNULE SENATOR,

Conform instrucțiunilor dumneavoastră din depeșă de la 26 decembrie 1923, am onoarea a vă comunica, că am convocat o adunare la primărie, unde s-a în cunoștințat sătenilor dorința Dvs., referitoare la rezerva statului formată din moșia Poljak Iosiph, din hotarul comunei. Am stăruit foarte mult pe lângă săteni să se organizeze în obște satească, însă durere că pe lângă toată forțarea nu am reușit să ajung la rezultat, fiindcă sătenii nu se învoiesc motivînd că ei nu sînt în stare să producă nimic pe acel teritoriu fiind foarte rău pămîntul și sec. Cînd le-am pus în vedere că fostul administrator a moșiei Mózes cit a profitat, mi-au răspuns că dînsul a putut să ajungă la rezultate frumoase fiindcă a avut vite și oi multe cu care a fost în stare să lucreze și să tomnească pămîntul, însă sătenii

cu două vite slăbuțe ce vor face.

Avînd mai multe discuții cu intelectualii din comună referitoare la moșia din cheștiune, toți au păreri foarte nefavorabile.

Cu onoare vă comunic cele de mai sus și vă rog să binevoiți a primi cele mai fierbinți mulțumiri pentru oboseala ce o arătați față de noi și în interesul sătenilor.

Vă doresc an nou fericit. La mulți ani! Al Dvs. devotat notar cercual.
/semnătura și ștampila indescifrabile/.

/Arh. Stat. Cluj-Napoca, *fond E. Bran*, nr. 9, f. 110./

7.

Biușa, 22 ianuarie 1929.

Școala primară de stat din
comuna Biușa, județul Sălaj
Nr. 9/1929.

DOMNULE INGINER,

Din lipsă de combustibil, cu data de 21 ianuarie 1929, am sistat cursurile de la școala primară de stat din Biușa, pentru că comuna n-a primit de nicăieri lemne pentru a se aproviziona pe iarnă și ne aflăm cu toții în starea cea mai penibilă.

Astăzi, 22 ianuarie 1929, am cumpărat un grajd din proprietatea bisericii greco-catolice din Biușa, cu 1000 lei, ca să putem începe din nou învățămîntul pentru cîteva zile. Deci cum stau lucrurile în privința combustibilului, atît pentru instituție, cît și pentru locuitori, stăm foarte rău dacă n-am căpăta nici un fel de lemne din rezervele de stat din pădurea Aluniș.

Vă rugăm să binevoiți a lua urgente măsuri a primi ceva pădure pentru folosința strict necesară atît pentru școală cît și pentru locuitorii comunei Biușa.

Președintele comitetului școlar
Haidu Onuț

Cu profundă stimă, director
Seuchea R.

8.

DOMNIEI SALE DOMNULUI INGINER SILVIC, CEHU-SILVANIEI

/răspuns pe versoul adresei oficiale:/

Referat

S-a prezentat la ordinul președintelui Comitetului școlar din Biușa.

În cauza cererii de pe verso, dăm următoarele relații. Întrucît în comuna Aluniș nu este împroprietărire definitivă, nu se știe ce rezervă de stat va rezulta. Cererea s-ar putea lua în considerare numai în urma vreunei hotărîri a Comisiilor de expropriere, respectiv împroprietărire. În consecință, se va stăruia la Comisiile respective pentru a se aduce hotărîri în sensul celor dorite.

/Semnătura indescifrabilă/

/Arh. Stat. Cluj-Napoca, *fond E. Bran*, nr. 9, f. 137./

**ASPECTS CONCERNING THE APPLICATION OF THE AGRARIAN REFORM
OF 1921 IN SĂLAJ****(Summary)**

The present study aims to outline, on the basis of a rich material found in the State Archives in Cluj-Napoca, in the Bran family stock, some aspects concerning the application of the agrarian reform in some localities of Sălaj, exclusively using the documentation kept in this stock, which contains memorials, circular letters, speeches, reports, various notes and a rich correspondence.

It is mentioned that the achievement of the agrarian reform in the county implied various social forces and recorded, like in the whole Transylvania, the stubborn opposition of the local landed gentry on one hand, and on the other, the struggle of the peasantry for the rigorous application of the provisions of the agrarian legislation.

The study underlines the fact that, during the application of the agrarian reform, there appeared a series of difficulties connected with the survey of the expropriable lots, the plotting of land to those entitled to, the observation of the phases of work imposed by the extremely complicated legislation, the opposition of the great landowners, difficulties which conferred a very slow and hard rhythm to the advancement of the agrarian reform works, which lasted for years.

Many examples are given in order to materialise the manner in which the landowners or the proprietary institutions appealed to a series of exceptions comprised in the texts of the agrarian laws, which permitted to a raised number of owners to obtain through the definitive decisions of the expropriation instances, the right to keep larger surfaces of land than those admitted by the articles which established the general principles and standards of expropriation.

Following the difficulties which appeared in the course of the peasantry's appropriation with arable land, the study largely deals with the important shortcomings generated by the expropriation, and the appropriation of the localities with pasture lands and communal woods.